

Л. А. КУКУШКІНА (аспірант)
Донецький національний технічний університет

РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто різні погляди науковців на поняття самостійної роботи студентів, подано їх порівняльний аналіз та викладено власне визначення самостійної роботи студентів. Розкрито основні педагогічні вимоги до самостійної роботи студентів, розглянуто її основні форми. Виявлено, що самостійна робота студентів сприяє формуванню здатності здобувати необхідні знання протягом життя, аналітично мислити та приймати рішення під час здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, самостійна робота студентів, навчально-пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Зміни у суспільстві, зумовлені процесами глобалізації, євроінтеграції, інтернаціоналізації ринку праці, відкладають відбиток на парадигмі вищої професійної освіти, яка покликана бути підґрунтям розвитку як людства, так і окремо взятої особистості. В світлі Болонського процесу набуває першочергового значення неперервна професійна освіта, чільне місце в якій відводиться самостійному здобуттю знань. Сьогодні освіта має забезпечити підготовку людини протягом усього життя, створити необхідні умови для доступу кожної людини до оволодіння новими знаннями, вміннями, компетенціями, цінностями [2, с. 127]. Таким чином, на вищий навчальний заклад покладається відповідальне завдання – навчити студентів самостійному оволодінню знаннями.

Однією з головних вимог, які висуваються до майбутніх фахівців, є наявність цілісного світогляду, бачення своєї навчальної діяльності як єдиного цілого [4, с. 14]; переходу студента від об'єкту навчання в суб'єкт.

На сьогоднішній день існує проблеми невідповідності змісту та якості вищої освіти вимогам сучасного стану розвитку науки та суспільства. Для її вирішення необхідне застосування нових освітніх технологій, заснованих на інтегративному та компетентнісному підходах до навчання. В системі професійної освіти вагому роль відіграє самостійна робота студентів (СРС), ефективне застосування якої можливо лише як компонент цілісної системи навчального виховного процесу.

Дослідження ролі самостійної роботи у формуванні професійної компетентності студентів вищого технічного навчального закладу має вагоме практичне значення та відкриває можливості теоретичного опрацювання аспектів даного питання. Результати дослідження можна буде використати як у теорії педагогіки, так і на практиці, а також для створення рекомендацій щодо формування фахівця, який відповідає вимогам сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою СРС займалися такі вчені як В. Козаков, П. Підкасистий, Н. Звягітіна, М. Починкова, Л. Поєдинцева, К. Прокоф'єва, С. Капран, В. Журавель, С. Хоменко, С. Стрілець, Ю. Семенчук, В. Корнешук, І. Друзь, А. Алексюк, М. Солдатенко.

В рамках дослідження поняття СРС важливо звернути увагу на визначення, дане В. Петруком, за яким СРС – це навчання, яке визначає здатність студентів усвідомлено для себе ставити завдання, цілі, планувати власну діяльність, здійснювати її [6, с. 125].

М. Починкова розглядає СРС як основну форму поза аудиторної навчально-пізнавальної діяльності, яка містить у собі різні види індивідуальної і колективної діяльності та здійснюється за завданням і під керівництвом викладача без його безпосередньої участі, спрямована на реалізацію дидактичних, професійних, особистих і суспільних цілей [8, с. 194]. Проте на даний час прийнято розглядати дві загальноприйняті форми самостійної роботи – аудиторну та позааудиторну [1, с. 10]. Аудиторна здійснюється під контролем вчителя та передбачає надання ним консультацій. Позааудиторна виконується при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі.

К. Прокоф'єва під СРС розуміє діяльність, яка здійснюється тим, хто навчається, в силу його пізнавальних мотивів у найбільш зручній, раціональній, з його точки зору час, та контролюється ним самим на основі опосередкованого системного управління з боку вчителя. На її думку, до

головних ознак СРС відносяться: зміни суб'єкта; залежність від рівня розвитку студента та опора на досягнутий рівень розвитку; засвоєння загальних способів дій та наукових понять; передумання загальних засобів дій виконанню завдань; залежність змін психічних властивостей та поведінки тих, хто навчається, від результатів їх власних дій [9, с. 51].

Дослідження поглядів науковців на цю проблему дозволяє нам зробити висновок, що СРС – це особливий вид аудиторної та позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, дидактично організованої та опосередковано керованої викладачем, що має на меті формування здатності самостійно здобувати знання та приймати рішення.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження ролі самостійної роботи студентів у формуванні їх професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. В рамках даного дослідження слід зробити аналіз поняття «компетентність». На думку Н. Нічкало, компетентність слід розглядати як специфічну здатність, яка надає змогу ефективно вирішувати типові завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя. Компетентність являє собою суму ознак: мобільність знань, володіння оперативними знаннями, гнучкість, критичність мислення, здатність серед багатьох рішень обирати найоптимальніше [5, с. 87]. На нашу думку, професійна компетентність – це здатність ефективно вирішувати професійні завдання.

Як зазначає І. Друзь, основним завданням викладача стає не просто передача готових знань і фактів, а також організація активної самостійної роботи студента [2, с. 131]. Самостійна робота сприяє розширенню та поглибленню знань з предмета, формує інтерес до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомам пізнавального процесу, розвитку пізнавальних здібностей.

Прийнято вважати, що співвідношення аудиторної роботи до самостійної дорівнює 1:3, проте враховуючи зміст та особливості навчального предмету, це співвідношення може змінюватися. Слід зазначити, що ефективність проведення аудиторних занять напряму залежить від рівня підготовки студентів та проведеної ними самостійної підготовки з певного питання. Для ефективної самостійної роботи студента необхідне планування та контроль із боку педагога, визначення її об'єму в навчальних планах.

Як зазначалося раніше, сучасна освіта характеризується зміною парадигми – від «навчання до вчення» [1, с. 7], що передбачає перегляд навчальних планів, з метою збільшення частки тем, які виносяться на самостійне вивчення; оптимізація методів навчання та застосування нових технологій; вдосконалення системи поточного контролю; вдосконалення методики проведення практики та навчально-дослідницької роботи.

І.А. Зязюн вважає, що розвиток самостійності вимагає такої організації навчального процесу, коли учні цілеспрямовано долучаються до здобування знань, вироблення у них потреби діяти незалежно від педагога [3, с. 154]. Проте реальна ситуація показує неготовність студентів, особливо перших курсів, до самостійної роботи. Це обумовлено тим, що в школі й досі зберігається навантаження на викладача, як на джерело знань, авторитарний тип викладання, недостатнє залучення учнів до самостійного пошуку та опрацювання літератури. Доцільним у такій ситуації стає творення комплексу «школа – вуз – виробництво» [4, с. 19]. Таким чином, саме в організації СРС полягає відмінність вищої школи від середньої.

На нашу думку, самостійна робота формує у студента почуття відповідальності за результати свого навчання, тому позитивно впливає на академічну й професійну мобільність на ринку праці.

Ю. Семенчук вважає, що основними педагогічними вимогами до самостійної роботи є: 1) ознайомлення студентів з метою, порядком виконання, стратегією засвоєння навчального матеріалу та раціональне використання часу; 2) узгодження зі студентами терміну виконання, критеріїв, способів пред'явлення кінцевого продукту такої діяльності; 3) надання методичної допомоги; 4) надання індивідуальних консультацій; 5) проведення ефективного контролю виконаної самостійної роботи [10, с. 161]. Отже, СРС протікає у формі ділової взаємодії.

Самостійна робота має сприяти поглибленню та засвоєнню знань протягом життя, формуванню у студентів вміння самостійно та творчо вирішувати поставлені перед ними цілі. Її завданням є поглиблення і розширення знань; формування системи вмінь і навичок пізнавальної діяльності та дослідницької діяльності; розвиток професійного мислення, відповідальності за прийняття рішень; формування внутрішньої мотивації учіння; формування установки на нову парадигму освіти – «навчання протягом усього життя» і самовдосконалення; набуття навичок вирішення реальних проблем у професійній діяльності [9, с. 51]. У такий спосіб відбувається логічний перехід від знань, умінь та навичок, здобутих при вивченні окремої дисципліни, до загальних компетентностей майбутніх фахівців.

СРС може носити як індивідуальний, так і колективний характер. До нових форм СРС відносять тестові завдання різного ступеня складності, виконання проектів (рішення проблемної задачі з обговоренням та захистом отриманих результатів), введенням індивідуальних завдань (умови завдання однакові, а вихідні данні різні). Однією з найпопулярніших форм СРС виступає «ділова гра», під час якої моделюється ситуація максимально наближена до реальних умов професійної діяльності, під час якої треба розробляти та приймати рішення.

На старших курсах доцільно вводити такі форми СРС: аналітичний розгляд наукової публікації; презентація, яка передбачає вибір студентом певної теми чи проблеми та висловлення свого бачення, розуміння або нерозуміння цієї проблеми; підготовка аналізу конкретної виробничої ситуації, підготовка до ситуаційних вправ; підготовка до ділової гри, рольової або командної; підготовка групового проекту; практикум із навчальної дисципліни, тренінгові програми з використанням програмного забезпечення; виконання і захист науково-дослідницької роботи [7, с. 323]. Задача викладача полягає у розробці методичних рекомендацій з чітко складеними планами, списком літератури, коротким викладом теоретичного матеріалу.

Отже, виконання СРС сприяє поглибленню вивчення теоретичного матеріалу, закріпленню знань, формуванню вмінь їхнього використання для вирішення професійних завдань. Студенти беруть участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукових семінарах, виконують завдання в межах наукових досліджень кафедр, працюють у наукових гуртках.

Висновки. Таким чином, в сучасних умовах вищої освіти змінюється роль викладача – від передачі готових знань до формування у студентів навичок самостійної роботи, під час якої вони можуть отримати актуальні знання відповідно до свого особистого рівня розвитку та потреб ринку праці. Також спостерігаються зміни в ролі студента від об'єкта в суб'єкт навчання. Використання різноманітних форм СРС сприяє формуванню професійних та особистісних компетентностей майбутніх фахівців, формується особистісне переконання навчання протягом всього життя.

Список використаної літератури

1. Балакирева Э.В., Богданова Р.У., Даутова О.Б., Даргевичене Л.И., Пискунова Е.В., Тряпицына А.П. Организация самостоятельной работы студентов по педагогическим дисциплинам: Учебно-методическое пособие для преподавателей высшей школы. Часть I. / Под редакцией профессора, члена-корреспондента РАО А.П.Тряпицыной. – СПб., 2008.- 43 с.
2. Друзь І. М. Самостійна робота студентів як важливий чинник професійної підготовки майбутніх фахівців / І. М.Друзь // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2011. – № 30-31. – С. 127-133.
3. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу // Неперервна професійна освіта: теорія і практика / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало : у 2-х ч. – К., 2001. – Ч. 1. – 392 с.
4. Каверина О. Г. Интегративный дидактический комплекс как организационная основа преемственности профильной школы и вуза / О. Г. Каверина // [Духовність особистості](#). – 2011. – Вип. 6. – С. 14-21.
5. [Ничкало Н. Г.](#) Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій / Н. Г. [Ничкало](#) // [Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України](#). – 2013. – Вип. 4.
6. Петрук, В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія / В. А. Петрук. – Вінниця : Універсум. – Вінниця, 2006. – 292 с.
7. Поединцева Л. Л. Самостійна робота у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців / Л. Л. Поединцева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 38-39. – С. 320 – 325.
8. Починкова М. М. Дефініція поняття "самостійна робота студентів" у сучасній педагогіці вищої школи / М. М. Починкова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 13(4). - С. 192-195.
9. Прокоф'єва К. А. Самостійна робота студентів у сучасній вищій школі / К. А. Прокоф'єва, М.Г. Складовсько // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. - 2013. - № 6. - С. 51-54.
10. Семенчук Ю. Ю. Самостійна робота студентів з оволодіння вміннями міжкультурного спілкування іноземною мовою / Ю. Ю. Семенчук // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. - 2013. - № 14(2). - С. 159-164.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2014

Л. А. Кукушкина

Донецкий национальный технический университет

Роль самостоятельной работы в формировании профессиональных компетентностей студентов высшего технического учебного заведения

Рассмотрены различные взгляды ученых на понятие самостоятельной работы студентов, представлен их сравнительный анализ и изложено собственное определение самостоятельной работы студентов. Раскрыты основные педагогические требования к самостоятельной работе студентов, рассмотрены ее основные формы. Выявлено, что самостоятельная работа студентов способствует формированию способности в течение жизни приобретать необходимые знания, аналитически мыслить и принимать решения при осуществлении профессиональной деятельности. Таким образом, самостоятельная работа формирует у студента чувство ответственности за результаты своего обучения, поэтому позитивно влияет на академическую и профессиональную мобильность на рынке труда.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, самостоятельная работа студентов, учебно-познавательная деятельность.

L. Kukushkina

Donetsk National Technical University

Role of Independent Work in the Formation of Students' Professional Competence in Higher Technical Educational Establishment

We presented different scientists' views on the concept of independent students' work, carried out their comparative analysis and given our own definition of independent students' work. We considered the basic pedagogical requirements for independent students' work and its basic forms. It's evident that the students' independent work contributes to a capacity of lifelong necessary knowledge acquirement, analytical thinking and decision making in professional activities. Thus, the students' independent work creates a sense of responsibility for the training results. So it has positive influence on the academic and professional mobility on the labor market.

The actual situation shows lack of students' preparedness to work independently. This is due to the fact that the school teacher is still a source of knowledge, due to authoritarian teaching type, lack of students' involvement in literature searching and studying. In this situation the complex creation "school – university – enterprise" becomes appropriate. Exactly in this fact consists the main difference in the students' independent work organization in school and university. Execution of independent students' work enhances the theory study, knowledge consolidation, relevant knowledge getting according to their personal development level and labor market needs, abilities' developing to use them for the purpose of professional problems' solution. Students participate in scientific conferences, competitions, research seminars, perform tasks within research of departments, work in scientific circles.

Key words: professional competence, independent students' work, educational and cognitive activity.